

DRIE GESLAGTE DU TOIT-BYBELVERTALERS¹V.E. d'Assonville sr.²

Hoofsaak is dat daar vertalings is wat die diens-knegtelike gestalte aangeneem het en diep buig voor die majesteit van die oorspronklike, omdat daardeur die ewige Woord van God verklank is, terwyl daarteenoor staan vertalings wat in lugtige Westerse gewaad wil pronk, volgens nuwerwetse opvatting, 'n stuk Oosterse letterkunde.³

ABSTRACT

THREE DU TOIT GENERATIONS AS
TRANSLATORS OF THE BIBLE INTO AFRIKAANS

Bible translation has a long history on the continent of Africa, in particular if one considers the *Septuagint*. In the 19th and 20th centuries in South Africa, three prominent translators of the Bible into Afrikaans, the three generations of the Du Toit family, namely S.J. du Toit (the grandfather, 1847-1911), J.D. du Toit (the father, 1875-1953) and S. du Toit (the son, 1905-1982), have applied a Bible translation principle that dates back more than 15 centuries to Augustine of Northern Africa. This article outlines the work as well as the principles used by these three generations in translating the Bible from the original languages, Hebrew and Greek.

1. AFRIKA EN BYBELVERTALING

Bybelvertalings op die reuse kontinent van Afrika het byna 'n grenselose geskiedenis. Daar is 'n menigte tale en dialekte waarvan sommige nog steeds onder die aandag gebring word. As die *Septuaginta* uit Alexandrië ingesluit sou word, kan ons begin praat van 'n Bybelvertaling sover terug as die derde en tweede eeu voor Christus. Nietemin, die vroeë Christelike kerk van Noord-Afrika kom direk in berekening. Aan die einde van die vierde eeu van ons

- 1 Verwerkte weergawe van 'n referaat wat oorspronklik by die Derde Internasionale Hugenote-konferensie op Stellenbosch, September 2002, gelewer is.
- 2 Prof. dr. V.E. d'Assonville, hoogleraar (1978-1992) in Kerk- en Dogmageskiedenis, Fakulteit Teologie, P.U. vir C.H.O., Posbus 38174, Faerie Glen, 0043.
- 3 Du Toit, J.D. 1977 [1926]. Die vertaling van die Ou Testament in Afrikaans. In: Venter, H. (red.), *Totius Versamelde Werke*, Deel 1, p. 143. [Oorspronklik verskyn in *De Kerkbode*, 5 Mei 1926.]

jaartelling wys Augustinus in sy *De doctrina Christiana* op 'n essensiële beginsel vir Bybelvertaling, naamlik om *vas te bou aan die woorde* [van die grondteks] *met duidelikheid van betekenis*.⁴

Sestien eeue later, steeds in Afrika, maar hierdie keer aan die suidpunt, is daar drie geslagte uit Hugenote-herkoms wat die Bybel in *Afrikaans* vertaal en die beginsel van Augustinus noukeurig toepas. Hulle is S.J. du Toit (1847-1911), J.D. du Toit (1877-1953) en S. du Toit (1905-1982) — vader, seun en kleinseun.

Behalwe dat hierdie drie Bybelvertalers in hulle metode in die voetstappe van Augustinus gevolg het, het hulle ook konsekwent vasgehou aan eise wat deur die Nasionale Sinode van Dordrecht (1618-1619) neergelê is:

- Die vertaling moet so nou as moontlik aansluit by die oorspronklike grondteks;
- Die tipiese Hebreuse en Griekse segswyses (koloriet) moet behou word;
- Die taal waarin die vertaling gedoen word, moet suiwer wees;
- Die Hebreuse Naam *Jahwe* moet in die vertaling met hoofletters weer-gegee word.⁵

In 'n kort oorsig word nou beurtelings by hierdie drie geslagte Hugenote-nasate en hulle besondere werk ten opsigte van die vertaling van die Bybel in Afrikaans stilgestaan.

2. STEPHANUS JACOBUS (S.J.) DU TOIT, 1847-1911

2.1 'n Eerste Afrikaanse Bybelvertaler vir Suider-Afrika

S.J. du Toit is bestempel as “die vader van die Afrikaanse taal”.⁶ Hy was besonder veelsydig. Behalwe dat hy 'n predikant en aktiewe teoloog was, het hy die hoogste pos van onderwys in die Republiek van Transvaal in die jare 1882 tot 1889 beklee. Op hierdie gebied was hy die baanbreker vir die uit-

4 Augustinus, A. *De doctrina Christiana*, Boek 2, XV, 22 (in sy bespreking van verskillende Latynse Bybelvertalings): “... Itala ceteris praefatur; nam est verborum tenacior cum perspicuitate sententiae”.

5 Steunenberg, W. 1961. Statenvertaling. In: *Christelike Encyclopedie*, VI. Kampen: J.H. Kok, p. 254.

6 Die woorde op sy graf, *Kleinbos*, distrik Paarl.

bouing van die *Christelike Nasionale Onderwys*. Hy het onder andere ook die eerste Afrikaansmedium skool in Suid-Afrika opgerig, naamlik die *Hugenote Gedenkskool*, naby die Paarl. Hierby het hy reeds in die 19de eeu die eerste Afrikaanse politieke party in Suid-Afrika gestig, die *Afrikanerbond*. In die 19de eeu was hy ook met sowat 72 publikasies die mees produktiewe Afrikaanse skrywer; dít benewens sy honderde indien nie meer artikels oor jare in die vyf tydskrifte waarvan hy die redakteur was. Daarby kom die feit dat S.J. du Toit ook betrokke in die mynweese en 'n groot yweraar vir 'n eie Afrikaanse bankweese en nywerhede was. Hy was 'n digter en die eerste Afrikaanse romanskrywer (*Die Koningin van Skeba*) en les bes, S.J. du Toit was ook 'n Bybelvertaler.⁷

Trouens, teen die einde van die lewe van hierdie dinamiese genie was Bybelvertaling sy belangrikste aktiwiteit. Sy arbeid op hierdie veld het hy boonop opgeteken in 'n boek, *Die Bybel in Afrikaans*.⁸

Du Toit was nog 'n jong man van skaars 26 jaar toe daar alreeds in 'n belangrike brief na hom as 'n vertaler van die Bybel in Afrikaans verwys is. Dit was 'n brief van dr. Arnoldus Pannevis op 7 November 1874 aan die *Britse en Buitelandse Bybelgenootskap*. Pannevis lewer 'n pleidooi dat die Bybel in die taal van duisende Afrikaanssprekendes onder die sogenaamde “Kleurlingbevolking” vertaal moet word om sodoende “die Koninkryk van God in hierdie wêrelddeel te bevorder”. In hierdie selfde skrywe word S.J. du Toit as 'n “briljante predikant van die Nederduitse Gereformeerde Kerk” aanbeveel.⁹

Die betrokke Bybelgenootskap het deur middel van hulle sekretaris, ds. George Morgan, positief gereageer en in verbinding met S.J. du Toit getree. Op sy beurt het Du Toit 'n vergadering van 'n groep ondersteuners van 'n Afrikaanse Bybelvertaling vir 14 Augustus 1875 in die Paarl byeenge-roep.¹⁰ In die geskiedenis van die Afrikaanse taal is dit 'n bekende feit dat hierdie vergadering van S.J. du Toit uitgeloop het op 'n beweging ten behoeve van die Afrikaanse taal, die *Genootskap van Regte Afrikaners* (G.R.A.).¹¹ Dit

7 D'Assonville, V.E., sr., 1999. *S.J. du Toit van die Paarl (1847-1911)*. Roodepoort: Marnix, p. 7.

8 Du Toit, S.J. 1889. *Die Bybel in Afrikaans*. Paarl: D.F. du Toit & Co.

9 Du Toit, S.J. 1889, *op. cit.*, pp. 4-7.

10 *Ibid.*

11 Nienaber, P.J. 1934. *Die Geskiedenis van die Afrikaanse Bybelvertaling*. Kaapstad: Nasionale Pers Bpk., p. 22.

was hierdie organisasie, die G.R.A., wat op 25 Augustus 1878 besluit het om daadwerklik die Bybel in Afrikaans te vertaal.¹²

2.2 Transvaalse goud vir die Afrikaanse Bybelvertaling

In 1883 het president Paul Kruger van die Z.A.R. (die *Suid-Afrikaanse Republiek*, Transvaal) vir S.J. du Toit as Superintendent van Onderwys benoem.¹³ In hierdie tyd, op 11 September 1885, het die G.R.A. vir S.J. du Toit offisiel as die vertaler van die Bybel in Afrikaans benoem.¹⁴ Sy opdraggewer het aan hom die vereiste gestel om die vertaling

uit die oorspronklike tale (Hebreeus en Grieks) te doen en om sover as moontlik hom aan die oorspronklike segswyse te hou.¹⁵

In sy vrye tyd, ons kan sê, in afknyptydjies, het Du Toit 'n begin met die vertaling gemaak. Dit was in Pretoria. Intussen het hy deur sy mynaktiwiteite finansiële goed vooruitgegaan. In sy eie woorde het hy toe 'n gelofte afgelê:

As die Here my binne 'n sekere tyd met 'n sekere bedrag sou seën sodat ek my huisgesin genoegsaam kon versorg, dan sou ek alle betrekkings bedank en my verder aan die Bybelvertaling wy.¹⁶

Toe Du Toit in 1889 sy pos as Superintendent van Onderwys van die Z.A.R. (Transvaal) neerlê, was hy 'n welgestelde man en het alle planne in die werk gestel om na die Paarl terug te keer en die saak van Bybelvertaling op eie koste voltyds aan te pak. Intussen het hy met sy gesin 'n reis na Europa onderneem. Sake met sy mynbesigheid het egter skeefgeloop en hy raak insolvent.¹⁷ Hy verloor al sy besittings en kom in die Paarl as 'n brand-arm man aan. Met sy gesin moes hy aanvanklik onder armoedige omstandighede in een kamer in 'n agterplaas woon.¹⁸

Maar dit klink soos 'n wonderwerk: In die allermoeilikste omstandighede, toe hy baie hard vir sy gesin se onderhoud in die *Patriot-Uitgewery*

12 Du Toit, S.J. 1889, *op. cit.*, p. 9.

13 D'Assonville, V.E. 1999, *op. cit.*, p. 131 e.v.

14 Du Toit, S.J. 1889, *op. cit.*, p. 22.

15 *Ibid.*

16 *Ibid.*, p. 27.

17 D'Assonville, V.E. 1999, *op. cit.*, p. 221.

18 Du Toit, J.D. 1917. *S.J. du Toit in Weg en Werk*. Paarl: Paarl Drukkers Maatskappy, p. 296.

moes werk, het hy saans die Bybelvertaling by 'n olielamp onvermoeid voortgesit asof niks gebeur het nie.¹⁹

2.3 Die omvang van S.J. du Toit se Bybelvertaling

Vir twintig jaar sou S.J. du Toit onverpoosd te midde van baie ander aktiwiteite (kerkwerk, politiek, redigering van tydskrifte en reise) die Bybel in Afrikaans vanuit die grondtale vertaal. Sy dood in 1911 het ongelukkig 'n einde daaraan gebring. Maar die volume werk wat toe reeds afgehandel is, is ongelooflik groot — minstens 1000 bladsye in druk behalwe nog stukke in sy handskrif soos byvoorbeeld die Evangelie van Lukas. Die volgende Bybelboeke is volledig vertaal en gepubliseer: Genesis, Psalms, Hooglied, Jesaja, Mattheüs, Markus, Handeling van die Apostels en Openbaring.²⁰

Met S.J. du Toit het dit egter nie net by Bybelvertaling gebly nie. Daarmee saam het hy ook eksegetiese verklarings in bykomstige aantekeninge gegee. Die belangrike punt is hier dat sy *verklaring* nie sy *vertaling* gedomineer het nie. Dit wat in die bronteks staan moes die finale deurslag gee. Voortdurend was dit sy standpunt.

Die primêre oorweging van Bybelvertaling vir S.J. du Toit was om die Woord van God in die taal van die mense te bring. Só moet die Afrikaanse Bybel die duisendes wat Afrikaans praat, kan bereik om deur die prediking die Christelike evangelie konkreet in hulle omstandighede uit te dra. Hy verklaar onomwonde: “Liewer 'n ongeleerde Afrikaanssprekende met sy Bybel as 'n geleerde Europeaan sonder God”.²¹

2.4 Opponering teen S.J. du Toit se Bybelvertaling

Die felheid waarmee mense van alle kante teen S.J. du Toit se Bybelvertaling en selfs teen sy persoon oor hierdie saak in die 19de eeu gereageer het, is onverstaanbaar. Nog minder is dit in die 21ste eeu verstaanbaar dat figure en vergaderings van die groot N.G. Kerk die inisiatiewe vir 'n Afrikaanse Bybelvertaling geopponeer het. Dit word nog verder onbegryplik teen die agtergrond dat die *sendingroeping* juis in die 19de eeu buitengewoon sterk in Suid-Afrika gepropageer is — dat die Evangelie na alle volke in hulle eie tale gebring moet word, gestimuleer deur die Pinksterboodskap. En tog het dit gebeur dat juis die kerk die grootste teenstander van S.J. du Toit se Bybelvertaling in Afrikaans geword het. Pannevis se vurige pleidooi wat hy

19 *Ibid.*, p. 297.

20 Gedruk deur D.F. du Toit & Co. (Paarl).

21 Du Toit, S.J. 1889, *op. cit.*, p. 3.

aan die Britse Bybelgenootskap ter wille van die evangelie aan die Kaapse bruin mense in 1872 gerig het,²² is 'n dekade daarna officieel deur Kerksinodes verwerp. Vir ds. S.J. du Toit, self gelegitimeerde predikant van die N.G. Kerk, was dit een van sy pynlikste ervarings.

In Mei 1885 het die Sinode van die N.G. Kerk van die Oranje Vrystaat, na diskussie, 'n ordemosie aanvaar om 'n beskrywingspunt "over eene beweging om den Bijbel in het Afrikaansch Hollandsch te laten drukken" nie in behandeling te neem nie.²³ In Oktober 1886 het die Sinode van die N.G. Kerk in die Kaapkolonie 'n voorstel om die Bybel in Afrikaans te vertaal met 'n groot, oorweldigende meerderheid verwerp. Alleen twee predikante en drie ouderlinge het ten gunste daarvan gestem.²⁴

Om ten spyte van hierdie verdoemende uitsprake van sy eie kerk nogtans onder armoedige omstandighede alleen met sy taak te volhard, het ontsettende eise gestel. En tog het hy daarmee aangehou tot met sy dood in 1911. Maar die wonder het gebeur: S.J. du Toit was die man wat die saad vir 'n Afrikaanse Bybelvertaling gesaai het. Hierdie saad het wortel geskiet, gegroei en 'n ongekende bloei in sy seun, J.D. du Toit, beleef. Twee-en-twintig jaar ná S.J. du Toit se dood is die ryk, heerlike vrug in 1933 gepluk — 'n Bybel in Afrikaans!

3. JACOB DANIËL DU TOIT (TOTIUS), 1877-1953²⁵

3.1 "Die siel van die Afrikaanse Bybelvertaling"

In sy akademiese verhandeling *Die Geskiedenis van die Afrikaanse Bybelvertaling*, sê P.J. Nienaber dat Totius "die siel van die vertaling van die hele Bybel" met die Bybel in Afrikaans van 1933 was.²⁶ Hierdie erkenning het

22 Kyk voetnoot 9 hierbo.

23 De Notule der Handelingen van de Veertiende Hoog-Eerw. Vergadering der Synode van de Ned. Geref. Kerk van den Oranjevrijstaat, gehouden te Bloemfontein, op 15 Mei 1885, en volgende dagen. In: [1916.] *De Handelingen van de Eerste tot de vier-en-twintigste vergadering, 1865-1912 der Nederduitse Gereformeerde Kerk in de Oranje Vrijstaat*, pp. 770-771. Vgl. ook Nienaber, P.J. 1934, *op. cit.*, p. 31.

24 *Die Patriot*, 29 Oktober 1886.

25 Totius was reeds die sewende geslag in die Du Toit-familie in S.A., vgl. Malherbe, D.F. du T. 1966. *Stamregister van die Suid-Afrikaanse volk*. Stellenbosch: Tegniek, pp. 270-271.

26 Nienaber, P.J. 1934, *op. cit.*, p. 117.

selves in die Engelse literatuur weerklink gevind. In die tydskrif *Jewish Affairs* van September 1953 verskyn 'n artikel onder die opskrif *The contribution of Totius to the translation of the Bible in Afrikaans*. Hierin word Totius se aandeel as “the lion's share of the actual work” beskryf.²⁷ In dieselfde trant word namens die N.G. Kerk in 'n brief aan Mev. Marie du Toit, Totius se eggenote, op 13 November 1953, geskryf dat hy “die siel van die hele Bybelvertaling” was.²⁸

3.2 'n Negentienjarige student lewer sy eerste lesing oor Bybelvertaling

Op 16 Oktober 1896 het die jong, negentienjarige student, J.D. du Toit, 'n openbare lesing aan sy medestudente van die Teologiese Skool van Burgersdorp oor *Die Bybel in Afrikaans* gelewer. Dit was geen tydlose, onbeduidende stuk nie, maar direk op die man af. Totius het geweet waarvan hy praat en kon uit die ryk ervaring van sy vader eerstehandse kennis oor Bybelvertaling gee.²⁹ Hierdie openbare rede van J.D. du Toit — terwyl sy vader self kliphard besig was met Bybelvertaling — was die begin om die nuwe geslag, die jeug, aan te spreek oor 'n dure roeping om daadwerklik die Bybel in Afrikaans te vertaal.

Ná 1896 sou daar vir Totius 'n paar jaar van stilte in sy pleidoorie vir 'n Afrikaanse Bybel aanbreek. Hy moes nog eers sy studies op Burgersdorp in 1899 voltooi. Enkele maande daarna sou die verwoestende Tweede Vryheidsoorlog teen Groot Brittanje plaasvind (1899-1902). En toe moes hy as Kaapse Rebel op advies die land verlaat. In Nederland het hy tot 1903 vertoef. Dáár het hy egter meer as ooit, terwyl hy vir sy doktorsgraad in teologie in Amsterdam gestudeer het, die noodsaaklikheid van die Bybel in Afrikaans besef, veral ná die puinhope van die oorlog. In terme van die hoogste akademiese standaard in Europa is hy geslyp vir sy taak, veral in die Bybeltale, Hebreeus en Grieks. Uit die dokumente weet ons dat Totius aan die *Vrije Universiteit* van Amsterdam talle boeke van die Ou Testament uit die oorspronklike Hebreeus moes verklaar. Van die Nuwe Testament het hy elke vers van die begin af (Matt. 1:1) tot aan die einde (Openb. 22:21) uit die Grieks vertaal en verklaar!³⁰ Vir sy eksamen by prof. A. Kuyper moes hy al

27 D'Assonville, V.E., sr., 1993. *Dit is Totius*. Pretoria: Marnix, p. 139.

28 Oorspronklike brief in skrywer van hierdie artikel se besit.

29 Argief van die Gereformeerde Kerke in S.A., Korpsnotules, Potchefstroom.

30 In 'n ongepubliseerde outobiografie van Totius in die handskrif van sy seun, S. du Toit. Argief van die Gereformeerde Kerke in S.A., Potchefstroom.

die Bybelse bewysplekke uit die oorspronklike tale uit sy hoof aanhaal. Oor 'n skugter vraag wat Totius aan Kuyper oor hierdie saak (die aanhalings in die oorspronklike taal) gestel het, was sy leermeester se antwoord eenvoudig:

Natuurlik is dit nodig! ... ek moes dit in my dae aan die Universiteit van Leiden doen — elke Hebreuse teks en elke Griekse teks wat nodig is!³¹

In Amsterdam het Totius ook die erkende Hebraïkus, C. van Gelderen, ontmoet — die man wat hom later met pynlike korrektheid oor die presiese betekenis van sekere Hebreuse woorde kon adviseer.³² J.D. du Toit sou in sy leeftyd die Ou Testament 112 keer(!) in die Hebreuse taal deurwerk.³³

Dit is begryplik dat so 'n intense omgang met die Bybeltale 'n deeglike voorbereiding vir J.D. du Toit se vertaling van die Bybel in Afrikaans sou wees en ook besonderlik vir sy Psalmberyming in Afrikaans. Behalwe sy buitengewone kennis van die oorspronklike Bybeltale, het hy in die Duitse skool van *Morgensonne* (naby Rustenburg) die Duitse taal vlot leer praat. Hier is hy in sy jeug ook goed geskool in Latyn, terwyl hy daarby ook 'n leeskennis van Frans gehad het — alles deurslaggewende hulpmiddels vir sy vertalingswerk.³⁴

Behalwe vir Totius se beheersing van die Engelse letterkunde, was hy ook 'n pionier van die Afrikaanse taal. Sy rede voor die S.A. Akademie vir Wetenskap en Kuns in 1913, *Die digter as siener*, staan nog altyd as 'n baken in die Afrikaanse letterkunde, wat deur vooraanstaande letterkundiges hoog geroem word.³⁵

3.3 Nuwe pleidooie vir 'n Bybelvertaling in Afrikaans

Tot in 1914 was daar geen kerklike vergadering wat officieel die Bybelvertaling in Afrikaans gesteun het nie. As professor in teologie in Potchefstroom het J.D. du Toit egter onverpoosd in die Hebreuse en Griekse klasse en

31 *Ibid.*

32 Vgl. die lywige korrespondensie tussen J.D. du Toit en C. van Gelderen oor die Hebreus van die Ou Testament in die argief van die Vrije Universiteit in Amsterdam.

33 Venter, H. 1953. Totius en die Bybelvertaling. In: *Koers*, Augustus 1953, Potchefstroom: P.U. vir C.H.O., p. 12.

34 D'Assonville, V.E. 1993. *Dit is Totius, op. cit.*, pp. 37-38.

35 Schulze, L.F. 1988. Totius as Psalmberymmer. In: *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*. Desember 1988, Goodwood: S.A. Akademie vir Wetenskap en Kuns, p. 368.

eventueel in die teologie voortdurend sy studente beïnvloed: Dit is 'n *moet*, die Bybel moet in Afrikaans vertaal word! In 1914 het die eerste deurbraak van kerklke kant gekom: Die Gereformeerde Kerke in S.A. besluit in *beginsel* om die Bybel en die Belydenisskrifte in Afrikaans te vertaal.³⁶ Terselfdertyd het J.D. du Toit met 'n reeks van 13 artikels in *Die Kerkblad* ten behoeve van die Bybelvertaling geskryf, van Julie 1914 tot 16 Julie 1917. Die omvang van hierdie artikels beslaan minstens 110 bladsye.

Hierdie skryfwerk het spoedig vrugte afgewerp, want in April 1916 besluit 'n kongres van die Vrystaatse onderwysers om die pogings vir 'n Afrikaanse Bybel te ondersteun.³⁷ Die wal van teenstand het begin breek. 'n Maand ná die onderwysers, is dit die N.G. Kerk van die Vrystaat wat op 16 Mei 1916 besluit om die saak van die Bybelvertaling te steun — een-en-twintig jaar nadat dieselfde sinode hierdie aangeleentheid nie ter tafel geneem het nie.³⁸

3.4 Totius se beginsel oor die gesag van God se Woord

Die Bybel is die Woord van God! Dit is die oorheersende standpunt van J.D. du Toit in alles wat hy oor die Bybelvertaling geskryf het en in al sy werk daarin. In elke Bybelboek, in elke hoofstuk, in elke teks wat hy vertaal, bestaan daar geen twyfel nie: wat ek hier in die oorspronklike taal lees, is nie wat mense sê nie, maar wat *God die Heilige Gees* gesê het. Dikwels het hy in die teologiese klaskamer die hervormers van die 16de eeu nagespreek en na artikel 5 van die *Nederlandse Geloofsbelydenis* verwys:

Ons bely dat hierdie Woord van God nie deur die wil van 'n mens gestuur of voortgebring is nie, maar die heilige mense van God het dit, deur die Heilige Gees gedrywe, gespreek, soos die heilige Petrus sê (2 Pet. 1:21).³⁹

Dat Totius ook 'n artikel oor hierdie saak sou publiseer, *Die Bybel is die Woord van God*, spreek eintlik vanself.⁴⁰

36 Nienaber, P.J. 1934, *op. cit.*, p. 62.

37 *Ibid.*

38 *Ibid.*, p. 63.

39 O.a. in 'n reeks lesings oor die Heidelbergse Kategismus, voor studente in 1950 (ná sy aftrede).

40 Du Toit, J.D. 1977. In: Venter, H. (red.), *Totius Versamelde Werke, op. cit.*, Deel I, pp. 3-26.

Nie alleen in die kringe van die Gereformeerde Kerke in S.A. nie, maar ook in *Die Kerkbode* van die N.G. Kerk, stel J.D. du Toit op 5 Mei 1926 sy belydenis van die Skrifgesag as 'n vereiste vir die Bybelvertaling:

Wat ons standpunt in hierdie opsig moet wees, is duidelik, gedagtig aan die feit dat die Bybelvertaling in Afrikaans uitgaan van en bedoel is vir kerke wat die Heilige Skrif erken as die blywende, geïnspreerde en onfeilbare Woord van God, as die beginsel van alle teologie, as die onfeilbare norm vir leer en lewe.⁴¹

Hierdie "heilige" eerbied vir God se gesag en sy Woord is die groot kenmerk van J.D. du Toit se vertalingswerk. Elke Hebreëuse segswyse word met pynlike noukeurigheid oorweeg; die adviese wat hy rig aan die Amsterdamse Hebraïkus, C. van Gelderen, in 'n lywige korrespondensie, is getuie hiervan.⁴²

3.5 Digtende vertaler — vertalende digter

Die interessante van Totius was egter ook dat hy, behalwe sy wetenskaplik-teologiese kennis van die grondtale, tegelykertyd ook 'n digter was — een van weinige mense in wie die twee komponente *wetenskap* en *kuns* in één enkele persoon saamgetrek is. Hierdie twee komponente, die wetenskap (taalkunde en teologie) en die kuns (poësie) kon sowel in sy werk aan die *Bybelvertaling* asook aan die *Psalmberyming* tot uiting kom.⁴³

Die vonk van J.D. du Toit as Bybelvertaler het toe weer op sy seun, S. du Toit, oorgespring.

4. STEPHANUS DU TOIT, 1905-1982

4.1 Derde geslag Bybelvertaler

Met prof. dr. S. du Toit betree ons die derde geslag van 'n familie wat intens met die vertaling van die Bybel in Afrikaans besig was. Dit is opvallend dat S. (Fanus) du Toit presies in dieselfde tyd toe sy vader op die plaas Krugers-

41 *Ibid.*, p. 143.

42 Korrespondensie J.D. du Toit — C. van Gelderen, argief van die *Vrije Universiteit* Amsterdam.

43 J. Haantjes, 'n Nederlandse letterkundige, het in sy *Kroniek van Zuid-Afrika*, in 1938 Totius se Psalmberyming ontleed en tot die volgende gevolgtrekking gekom: deur sy wetenskap en kuns is hy tegelyk 'n *vertalende digter* en 'n *digterende vertaler*. Daarin, so gaan Haantjes verder, het Totius selfs die Nederlandse *Statenvertaling* en die *Psalmberyming* (1774) oortref. Haantjes, J. In: Nienaber, P.J. 1948. *Totius — digter en profet*. Johannesburg: A.P.-Boekhandel, pp. 75 e.v.

kraal met die Bybelvertaling besig was, sy teologiese studies aangepak en voltooi het. Sy Hebreeus het hy in sy vader se klaskamer geleer en hierdie kennis is verder in sy ouerhuis (juis op Krugerskraal) met die Bybelvertaling in persoonlike kontak met sy vader verstewig. Fanus — só het die familie hom genoem — moes dan ook dikwels opdragte van sy vader in die biblioteke van Potchefstroom en Pretoria uitvoer, soos die naslaan van teologiese, argeologiese en taalkundige standaardwerke. Geen wonder nie dat S. du Toit se kennis van Hebreeus — ook met sy nagraadse studie — tot só 'n hoë standaard gevorder het, dat die Potchefstroomse Universiteit hom alreeds as senior student in 1928 versoek het om 'n deel van die Hebreeuse onderrig waar te neem. Selfs nadat hy 'n predikant in Bethal in 1930 geword het, het sy vader hom by die vertalingswerk betrek. Voortdurend is opinies oor en weer gewissel en die seun kon deurdagte adviese gee. Toe hy in 1936 professor in die Ou-Testamentiese vakke geword het, was hy ook tot 1946 vir die onderrig van voorgraadse studente in Hebreeus met die oog op teologiese studie verantwoordelik.

4.2 Die G.R.A. en die Afrikaanse Bybelvertaling: 'n Ongepubliseerde manuskrip

Alhoewel S. du Toit weinig oor die vertaling van die Bybel in Afrikaans gepubliseer het en sy gedagtes en standpunte daarvoor hoofsaaklik uit mededelings aan sy studente na vore gekom het (voortdurend in die eksegetiese klasse van die Ou Testament), was ons so gelukkig om in 1993, elf jaar na sy dood, 'n ongepubliseerde manuskrip van hom in die hande te kry. Dit is 'n lywige stuk van ongeveer 300 bladsye in A5-grootte.⁴⁴

Hierdie manuskrip is duidelik nog voorlopig en is eerder notas oor die geskiedenis van die *Genootskap van Regte Afrikaners* (G.R.A.) in die 19de eeu en met name die geskiedenis van die Afrikaanse Bybelvertaling. Hier kry ons 'n duidelike beeld van S. du Toit se bogemiddelde kennis van die roeping en werk ten opsigte van die vertaling in Afrikaans. Dit is duidelik dat sy eie vertalingsbeginsels heeltemal met Augustinus, die Reformatore, sy grootvader S.J. du Toit en sy vader, J.D. du Toit ooreenkom, maar hy is ook gesteld daarop dat die nuutste wetenskaplike navorsing oor die grondtekste van die Bybel, geken moet word.

44 Dit is in skrywer van hierdie artikel se besit en ons haal dit aan as Du Toit, S. *Notas*.

Op 'n keer praat S. du Toit oor homself in die derde persoon as hy sê:

Prof. S. du Toit se opvatting is nader aan die van sy vader as sy grootvader, want hy hou ook rekening met die fenomenale groei van Bybelvertaling as 'n wetenskap in die jongste tyd en dit kan nie geïgnoreer word nie.⁴⁵

Dit is waarskynlik op grond van S. du Toit se “openheid” vir die nuutste teologiese ontwikkeling dat E.J. Smit hom 'n “oorgangsfiguur” tussen die 1933-Afrikaanse vertaling en die nuwe 1983-vertaling genoem het.⁴⁶

Dat S. du Toit as een van die vertalers van die Ou Testament benoem sou word, lê voor die hand. Hy was deeglik in die Semitiese tale en in die Ou Testament geskool. Sy doktorsproefskrif *Bybelse en Babilonies-Assiriese spreuke* in 1939 was gesagvol. Dan was hy 'n outoriteit oor die Boek Daniël, waaroor hy 'n akademiese verhandeling geskryf het.⁴⁷

Vandat die 1933-Afrikaanse vertaling verskyn het, het prof. J.D. du Toit weer baie gou met 'n hersiening van die hele Bybel (ook die Nuwe Testament) begin en in 1953, kort voor sy dood het hy hierdie hersiening voltooi en dit aan die Bybelgenootskap oorhandig.⁴⁸ S. du Toit het baie nou met sy vader saamgewerk in hierdie hersiening, wat reeds in 1953 uitgegee is. Al twee, vader en seun, het die beginsel vir 'n brontekstgebaseerde Bybelvertaling stewig vasgehou wat in die woorde van die ander Bybelvertaler, J.D. Kestell, oor Totius bewoord is:

Geen interpretasie moes dit wees nie, maar letterlike vertaling. Met eerbied moes die Woord van God benader word. Wat staan daar geskrywe? Dit is die vraag ... Wat staan daar geskrywe?⁴⁹

4.3 “Eerbied vir God se Woord”

Ná die dood van prof. S. du Toit se enigste kind, Hanlie in 'n motorongeluk in 1972, het sy gesondheid vinnig agteruit gegaan sodat hy op 10 September 1974 sy bedanking as vertaler om gesondheidsredes ingedien het.⁵⁰ Maar “gesondheid” was nie die enigste rede vir sy bedanking nie. E.J.

45 Du Toit, S. *Notas*, met rooi onderstreep.

46 Smit, E.J. 1986. Vertalers uit die Gereformeerde Kerke in S.A. In: Van der Walt, Jan J. (red.), *In ons eie taal*, Potchefstroom: P.U. vir C.H.O.

47 *Ibid.*, p. 7.

48 D'Assonville, V.E. 1993, *op. cit.*, p. 238.

49 Kestell, J.D. In: Nienaber P.J. 1948, *Totius — digter en profeet, op. cit.*, p.65.

50 *Ibid.*

Smit (self as Ou-Testamentikus 'n oud-student van S. du Toit) vertel van die huiwering wat by Fanus du Toit posgevat het en dat hy nie met sy hele hart in die projek van 1983 was nie. Dit is duidelik dat die Potchefstroomse Ou-Testamentikus groot probleme met die nuwe vertalingsmetodes gehad het.⁵¹

Juis die “eerbied vir God se Woord” (Kestell se woorde) wat so inherent as't ware in S. du Toit se vertalingsbeginsel ingebou was, het hom teen die ontvangergeöriënteerde vertalingsmetode van die 1983-vertaling laat vasloop. Ja, hy was uitgeknipt bekwaam en onderlê om saam met 'n span die nuwe vertaling in die sewentigerjare van die vorige eeu aan te pak. Hy het selfs voorsitter van die Interkerklike Vertalingskommissie geword.⁵² Baie gou het dit egter geblyk dat sy “openheid” vir die nuwe Ou-Testamentiese wetenskap niks aan sy vertalingsbeginsels verander het nie. Steeds, tot sy dood, het hy gevra: Wat staan daar geskrywe?

Een enkele voorbeeld illustreer die verskil tussen S. du Toit se vertaling-en verklaringsbenadering en dié van die 1983-vertaling, naamlik die vertaling van Psalm 110:1. In *Die Bybel met verklarende Aantekeninge*, sluit S. du Toit direk by sy vader se vertaling aan en begin sy verklaring van hiervan soos volg: “Geen psalm word in die Nuwe Testament meer aangehaal as Psalm 110 nie.”⁵³ Nadat hy dan na elf Nuwe-Testamentiese Skrifgedeeltes verwys het, vervolg hy:

Dit is dan ook 'n uitgesproke Messiaanse psalm wat van die ander van sy soort hierin verskil dat dit die mees direkte Messiaanse psalm is, d.w.s. dat die historiese aanleiding heeltemal op die agtergrond raak en die Christus direk voor ons verskyn.⁵⁴

In die 1983-vertaling vind ons egter 'n voorbeeld hoe 'n ander verklaring aanleiding gee tot 'n ander vertaling.⁵⁵ Toeligting op hierdie ander vertaling word gebied deur die *Verklarende Bybel (1983-vertaling)*, waar 'n lang verduideliking gegee word, hoekom voorkeur daaraan verleen word dat ko-

51 Smit, E.J. 1986, *op. cit.*, p. 8.

52 *Ibid.*, p. 9.

53 *Die Bybel met Verklarende Aantekeninge*. 1958. Deel II. Kaapstad: Verenigde Protestantse Uitgewers, p. 1275 (verklaring van Psalm 110).

54 *Ibid.*

55 1933/'53-vertaling van Ps 110:1a: “Van Dawid. 'n Psalm. Die HERE het tot my Here gespreek ...”.

1983-vertaling, van Ps 110:1a: “Van Dawid. 'n Psalm. Die Here het vir my heer die koning gesê ...”.

ning Salomo primêr die een is wat in Psalm 110:1 aangespreek is.⁵⁶ Die Nuwe-Testamentiese Skrifuitsprake in dié verband, o.a. die van Jesus Christus self, word hoogstens gesien as 'n “besondere band” tussen Jesus en “die koning na wie hierdie psalm verwys”. Die verskil tussen S. du Toit (*Die Bybel met verklarende Aantekeninge*, 1958) se Skrifbeskoulike uitgangspunt en dié van die *Verklarende Bybel* (1983-vertaling) lê voor die hand.

5. SLOT

Intussen het daar 'n gordyn oor die vertaalwerk van die drie Du Toit-geslagte geval. In hulle navolging van die vertalingsbeginsel wat só lank gelede al deur Augustinus verwoord is⁵⁷ sowel as van die uitgangspunte soos neergelê deur die Sinode van Dordrecht (1618-19)⁵⁸ en in hulle respek vir die teks van die Woord van God was die drie geslagte Du Toit's altyd voorstanders van 'n bronteksgebaseerde vertaalmetode. In hulle strewe om so getrou as moontlik aan die bronteks vas te hou (vgl. Augustinus se *verborum tenacior*) het hulle 'n benadering gehad wat herinner aan die “formele korrespondensie metode”.⁵⁹ Dit wat grammatikaal in die bron-(grond-)teks staan is van die grootste belang en dit moet so duidelik soos moontlik in die doeltaal vertolk word.

Met die “dinamies ekwivalente” vertalingsmetode van die 1983-Afrikaanse Bybelvertaling, in sy onderskeid van die “formele korrespondensie metode”,⁶⁰ het die klem egter verskuif vanaf die teks na die respons van die ontvanger van die boodskap (die Bybelleser).⁶¹

56 *Verklarende Bybel* (1983-vertaling), 1989. Kaapstad: Lux Verbi, p. 657.

57 Vgl. voetnoot 4 hierbo.

58 Vgl. voetnoot 5 hierbo.

59 Jordaan, G.J.C. 1986. Een Bybel, twee vertalings. In: Van der Walt, Jan J. (red.), 1986, *op cit.*, pp. 81-89. Vir 'n verdere bespreking van die onderskeid tussen die formele korrespondensie vertalingsmetode en die dinamies ekwivalente (later funksioneel ekwivalente) metode, vgl. ook Jordaan, G.J.C. 2002. Problems in the theoretical foundation of the functional-equivalent approach. In Naudé, J.A. & Van der Merwe, C.H.J., (eds.), *Contemporary Translation Studies and Bible Translation: A South African Perspective. Acta Theologica Supplementum 2*. Bloemfontein: U.F.S., pp. 19-29.

60 Vgl. Jordaan, G.J.C. 2002, *op. cit.*, p.19:

The dynamic equivalent approach was later adapted and renamed the “functional-equivalent” approach. From the mid-eighties [of the twentieth century — V.E.d'A.], the major approach to Bible translation has been functional equivalence, as opposed to formal correspondence.

61 Ons kan ook praat van die “ontvangergeoriënteerde vertalings-metode”. H.W. Simpson (vertaler van onder meer Calvyn se 1536- en 1559-*Institusie* in Afrikaans)

Die werk deur drie geslagte Hugenote-nasate oor die bestek van byna 'n eeu staan egter as bakens, nie net wat die Afrikaanse taal betref nie, maar in die besonder en juis wat die uitdra van die Woord van God betref. *Verbum Dei manet in aeternam*.⁶² (Vgl. Jes. 40:8; 1 Pet. 1:25.)

Trefwoorde

Bybelvertaling
 Afrikaanse Bybel
 S.J. du Toit
 J.D. du Toit (Totius)
 S. (Fanus) du Toit

Keywords

Bible Translation
 Afrikaans Bible
 S.J. du Toit
 J.D. du Toit (Totius)
 S. (Fanus) du Toit

wys na 'n implikasie van hierdie “ontvangergeoriënteerde vertalingsmetode”, naamlik dat die vertaling van die Bybel eerder deur eksegete as taalkundiges gedoen word.

“Die man op die straat”, “die gewone mens”, is as die maatstaf vir die verstaanbaarheid van die vertalings gebruik. Daarom het woorde soos ‘vlees, liggaam, goedertierenheid’ ensovoorts, *verba non grata* geword — want die man op *die straat* weet nie wat dit beteken nie.” Simpson, H.W. 1984. Voorwoord van die vertaler. In: *Institusie van die Christelike godsdiens — Jobannes Calvyn*, Boek. 1. Potchefstroom: Calvyn Jubileum Boekefonds, p. xix.

62 Die bekende Latynse vertaling van Jes. 40:8 en 1 Pet. 1:25, soos aangehaal deur Totius, vgl. Du Toit, J.D. 1977[1926]. *Die vertaling van die Ou Testament in Afrikaans, op. cit.*, p. 144.